כיתה א' | הלכה ומועדים · חמ"ד | נושא 10 מתוך 17 | שבט | 45 דק'

שבעת המינים ושהחיינו: חוגגים את פירות הארץ

ט"ו בשבט לכיתה א': ראש השנה לאילנות, שבעת המינים שבהם השתבחה ארץ ישראל, וברכת שהחיינו על פרי חדש.

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

לפי תוכנית הלימודים בדינים של משרד החינוך לחמ"ד, **כיתה א'**, הנושא "ט"ו בשבט": ארץ ישראל ופירותיה, ברכת "שהחיינו" על פרי חדש.

נושא בתוכנית	איפה זה בערכה
ארץ ישראל ופירותיה	הפסוק 'ארץ חטה ושערה', סל שבעת המינים בפתיחה, משחק 'מי אני?' ומשימות 1-2 בדף העבודה
ברכת "שהחיינו" על פרי חדש	הסיפור 'הרימון של סבא', ההלכות על פרי חדש, טקס טעימה כיתתי ומשימה 3 בדף העבודה

המקור: תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב, מרחב פדגוגי, משרד החינוך. בכיתות א-ב לומדים מחוברות ודפי עבודה של המורה, ולכן הערכה בנויה סביב דפים מוכנים להדפסה.

🧰 הערכה הקבועה של הנושא

1. מערך שיעור מלא למורה (בעמוד הזה)
2. מצגת קצרה לכיתה, מנוקדת
3. דף עבודה לתלמיד: ניקוד מלא ואותיות גדולות
4. תפזורת עם מחוון
5. בוחן 10 שאלות (100 נקודות) עם מחוון

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את ט"ו בשבט כראש השנה לאילנות.
- התלמידים ימנו את שבעת המינים שבהם השתבחה ארץ ישראל ויזהו אותם בתמונה ובמוחש.
- התלמידים ידעו לברך בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, ויבינו מתי מברכים שהחיינו על פרי חדש.
- התלמידים יביעו תודה לה' על הארץ הטובה ועל פירותיה.

❓ השאלה הגדולה

לָמָּה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְיוּחֶדֶת בַּפֵּירוֹת שֶׁלָּהּ?

השאלה מחברת בין חג הטבע לבין אהבת הארץ והתודה לה'. היא מובילה את הילדים מ'מה טעים' אל 'מי נתן לנו' ומשם אל הברכות.

🧪 פתיחה

הביאו סל מכוסה בבד ובו שבעת המינים: שיבולת או גרעיני חיטה, שעורה (או פתית דגן), אשכול ענבים, תאנה מיובשת, רימון, זיתים ותמרים. כל ילד מכניס יד, ממשש פרי אחד בעיניים עצומות ומנחש מה הוא. רושמים על הלוח כל פרי שזוהה, עד שמגיעים לשבעה.

📖 הסבר למורה

במשנה בראש מסכת ראש השנה נאמר שיש ארבעה ראשי שנים, ואחד מהם הוא ראש השנה לאילן. לדעת בית הלל, שכמותם נפסקה ההלכה, הוא חל בחמישה עשר בשבט. בזמן הזה עיקר הגשמים כבר ירד, והעצים מתחילים להתעורר ולהוציא פרחים ופירות חדשים.

לתאריך יש משמעות הלכתית: לפיו מחשבים את שנות העץ לעניין ערלה ולעניין מעשרות. לילדי כיתה א' מספיק לומר שזה 'יום ההולדת של העצים', וש'לפי היום הזה סופרים את גיל העץ'.

התורה משבחת את ארץ ישראל בשבעה מינים: חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית שמן ודבש (הכוונה לדבש תמרים). נהגו לאכול בט"ו בשבט מפירות האילן, ובמיוחד מפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל. כך האכילה עצמה הופכת לשבח לארץ ולנותן הארץ.

לפני כל אכילה מברכים: על פרי העץ 'בורא פרי העץ', ועל פרי הגדל מן האדמה 'בורא פרי האדמה'. על פרי חדש, כלומר פרי שגדל בעונה מסוימת ועוד לא אכלנו ממנו בעונה הזו, מוסיפים ברכת 'שהחיינו'. יש נוהגים לברך קודם את ברכת הפרי ואחריה שהחיינו, ויש נוהגים בסדר הפוך; כל קהילה לפי מנהגה.

בט"ו בשבט רבים מחפשים פרי חדש כדי לברך עליו שהחיינו ולהודות על שהגענו לזמן הזה. אחרי אכילת ענבים, תאנים, רימונים, זיתים ותמרים מברכים ברכה אחרונה מיוחדת: 'על העץ ועל פרי העץ', שבה מזכירים את 'ארץ חמדה טובה ורחבה'.

⚖️ מה לומדים בכיתה א': ההלכות

1. **ראש השנה לאילנות:** ט"ו בשבט הוא ראש השנה של העצים. לפיו סופרים את גיל העץ. (משנה, ראש השנה א, א)
2. **שבעת המינים:** ארץ ישראל השתבחה בשבעה מינים: חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זית ותמר. נוהגים לאכול מהם בט"ו בשבט. (דברים ח, ח; מגן אברהם, אורח חיים קלא)

3. **ברכה לפני האכילה:** על פרי העץ מברכים בורא פרי העץ. על פרי האדמה מברכים בורא פרי האדמה. (שולחן ערוך, הלכות ברכות הפירות)
4. **שהחיינו על פרי חדש:** על פרי של עונה שעוד לא אכלנו השנה מברכים גם שהחיינו. זו ברכת תודה על שהגענו לזמן הזה. (שולחן ערוך אורח חיים רכה)
5. **סדר הברכות על פרי חדש:** יש נוהגים לברך ברכת הפרי ואחר כך שהחיינו, ויש נוהגים להקדים שהחיינו. כל קהילה לפי מנהגה. (משנה ברורה, אורח חיים רכה)
6. **ברכה אחרונה על פירות שבעת המינים:** אחרי ענבים, תאנים, רימונים, זיתים ותמרים מברכים 'על העץ ועל פרי העץ'. אחרי שאר הפירות מברכים בורא נפשות. (שולחן ערוך, הלכות ברכה אחרונה)

כל קהילה נוהגת לפי מנהגה ולפי פסיקת רבה.

📜 פסוקים לשיעור

אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ

(דברים ח, ח; נבדק מול מכון ממרא)

קוראים יחד ומרימים כל פרי מן הסל ברגע שמוזכר שמו.

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה

(דברים ח, י; נבדק מול מכון ממרא)

מסבירים: אכלנו, שבענו, ועכשיו מודים לה' על הארץ הטובה.

📚 סיפור לקריאה בקול

בֶּחָצֵר שֶׁל סַבָּא יֵשׁ עֵץ רִימּוֹן.

כָּל הַחוֹרֶף הָעֵץ עָמַד בְּלִי עָלִים.

יַלְדָּה קְטַנָּה שָׁאֲלָה: סַבָּא, הָעֵץ יָשָׁן?

סַבָּא חִיֵּךְ: חַכִּי, הוּא מִתְעוֹרֵר.

בָּאָבִיב יָצְאוּ פְּרָחִים אֲדוּמִּים.

בְּסוֹף הַקַּיִץ גָּדַל רִימּוֹן גָּדוֹל וְעָגוֹל.

סַבָּא שָׁמַר אוֹתוֹ בִּשְׁבִיל טוּ בִּשְׁבָט.

הַיַּלְדָּה פָּתְחָה אֶת הָרִימּוֹן וְרָאֲתָה גַּרְעִינִים נוֹצְצִים.

הִיא אָמְרָה בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, וְגַם שֶׁהֶחֱיָינוּ.

סַבָּא אָמַר: אָמֵן. תּוֹדָה לָה' עַל פְּרִי חָדָשׁ.

שאלות על הסיפור:

1. למה הילדה חשבה שהעץ ישן? מה קורה לעצים בחורף?
2. איזו ברכה מיוחדת אמרה הילדה, ולמה דווקא על הרימון הזה?
3. על איזה פרי חדש אתם הייתם רוצים לברך שהחיינו?

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. פתיחה: סל שבעת המינים המכוסה, ממששים, מנחשים ורושמים על הלוח. (5 דקות)
2. סיפור: 'הרימון של סבא' ושלוש שאלות על הסיפור. (7 דקות)
3. הסבר: ראש השנה לאילנות, קריאת הפסוק 'ארץ חטה ושערה' והרמת כל פרי בשמו. (8 דקות)
4. פעילות: משחק 'מי אני?' עם כרטיסי שבעת המינים, ואחריו טקס טעימה עם ברכת הפרי ושהחיינו על פרי חדש. (12 דקות)
5. דף עבודה: ארבע המשימות, בעזרת המורה. (8 דקות)
6. סיכום: כל ילד אומר משפט תודה אחד על פרי שהוא אוהב, וחוזרים על הבית 'ארץ חטה ושערה'. (5 דקות)

🎲 פעילות: מי אני? חידון פירות הארץ וטקס הטעימה

מה מכינים: כרטיסי תמונות של שבעת המינים (שניים מכל מין), צלחות חד-פעמיות, פרי חדש לעונה (למשל שסק, תות או פרי טרופי), פירות יבשים לטעימה.

1. מחלקים לכל ילד כרטיס עם תמונה של אחד משבעת המינים, בלי לגלות לאחרים.
2. ילד עומד ומתאר את הפרי שלו ברמז אחד (צבע, צורה, טעם), והכיתה מנחשת.
3. מי שמנחש נכון אומר אם מברכים על הפרי בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה.
4. בסוף מניחים על השולחן פרי חדש שעוד לא אכלו השנה; המורה מברכת בקול, הילדים עונים אמן וטועמים.

משחק תנועה / שיר: משחק 'עץ ברוח': הילדים עומדים כעצים. המורה אומרת 'חורף' והם מתכווצים, 'אביב' והם פותחים ידיים כענפים, 'פרי!' והם קוראים יחד בשם אחד משבעת המינים.

🤝 התאמה לכל התלמידים

תמיכה: לילדים שעוד לא קוראים, הדביקו בדף העבודה תמונה קטנה ליד כל שם פרי, וקראו את המשימות בקול.

אתגר: ילדים קוראים יכולים לחפש בפסוק 'ארץ חטה ושערה' את שמות הפירות ולסמן אותם בצבע.

🏠 מכתב קצר להורים

היום למדנו על ט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות, ועל שבעת המינים של ארץ ישראל. למדנו גם שעל פרי חדש מברכים שהחיינו. בבית: בחרו יחד פרי שעוד לא אכלתם השנה, תנו לילד לברך עליו, וספרו לו מאיפה הפרי הגיע.

💡 הערות למורה

- לפני הטעימה בדקו אלרגיות: אגוזים, שומשום ופירות מסוימים. הכינו חלופה לכל ילד.
- קשה למצוא פרי חדש באמת בשבט. אפשר פרי טרופי או פרי עונה שלא נאכל מזמן; ודאו שהוא אינו זמין כל השנה, ואם יש ספק, אל תברכו שהחיינו בכיתה.
- היזהרו מגלעיני זיתים ותמרים אצל ילדים צעירים; העדיפו פירות מגולענים.
- אם יש ילדים ממשפחות שאינן שומרות מצוות, הציגו את הברכה כהזמנה לתודה, בלי לשאול מה נוהגים בבית.

📝 בדף העבודה

4 משימות קצרות עם ניקוד מלא ואותיות גדולות, ומחוון בעמוד השני. אפשר לצרף את התפזורת כמשימת המשך.

לדף העבודה ←

🔗 עוד באתר על הנושא

- חגים ומועדים: ט"ו בשבט (כיתות ב'-ד')

מקורות

- תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב (משרד החינוך, מרחב פדגוגי)
- דברים ח, ח (מכון ממרא)
- דברים ח, י (מכון ממרא)

החומר נכתב במקור לאתר. הניקוד נעשה בעזרת מנקד ממוחשב (דיקטה) ונבדק במדגם. נוצר בבינה מלאכותית.

מחוון: ט"ו בשבט

1. בִּשְׁבָט
2. תַּפּוּחַ ← בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ · מְלָפְפוֹן ← בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה · פְּרִי חָדָשׁ ← שֶׁהֶחֱיָינוּ
3. ✓ רִימּוֹן הוּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים · ✗ בָּנָנָה הִיא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים · ✓ עַל פְּרִי חָדָשׁ מְבָרְכִים שֶׁהֶחֱיָינוּ
4. ציור אישי. לבדוק שהציור מתאים לנושא, ולעודד לכתוב מילה אחת.